

“เยอแนล” (Journal): ลักษณะเด่นของตัวบท และความแตกต่างกับงานประเภทอื่น ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน*

วรรณวิวัฒน์ รัตนลัมภ์**

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษา “เยอแนล” (Journal) ร้อยแก้วบันทึกการเดินทางส่วนบุคคลที่สร้างสรรค์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 จำนวน 16 เรื่อง เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเด่นอันเป็นลักษณะที่ปรากฏร่วมกันในทุกตัวบท รวมถึงแสดงให้เห็นความเหมือนคล้ายและความแตกต่างระหว่าง “เยอแนล” กับงานที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมากที่สุดคือ จดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า จากการศึกษาพบว่า “เยอแนล” มีลักษณะเด่น 7 ประการ ได้แก่ 1. เป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคล 2. มุ่งถ่ายทอด

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “เยอแนล”: ลักษณะเด่นและคุณค่าในฐานะประเภทรวณคดี (“Journal”: Characteristics and Values as a Literary Genre) ซึ่งได้ปรับปรุงเพิ่มเติมจากการนำเสนอปกเกล้าในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติด้านภาษาไทย “วิวิธวิจัยภาษาไทย” ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2562 ณ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการแก้ไขบทความนี้ให้ครบถ้วน ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ อาจหาญ ผู้วิจารณ์บทความ และขอขอบคุณโครงการพัฒนากำลังคนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ผู้สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย ประจำปี 2553-2554

** นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ติดต่อได้ที่: w.ruttanalum@gmail.com

เรื่องราวแก่ผู้อ่านโดยไม่เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่ม 3. จดบันทึกโดยระบุวันที่และเวลา 4. ระบุเส้นทางการเดินทางจริง 5. เล่าเรื่องที่กระทำหรือประสบระหว่างการเดินทาง 6. มีการแสดงความคิดเห็นแทรกในงาน และ 7. ถ่ายทอดเนื้อหาด้วยภาษาเล่าเรื่อง ลักษณะเด่นของ “เยอแนล” ข้อ 3-7 สอดคล้องกับลักษณะของจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่าซึ่งเป็นบันทึกการเดินทางที่เกิดขึ้นก่อนการปรากฏใช้คำว่า “เยอแนล” อย่างไรก็ตาม ลักษณะข้อ 1-2 ถือเป็นเส้นแบ่งที่ทำให้ “เยอแนล” แตกต่างจากจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่าอย่างชัดเจน เนื่องจากจดหมายเหตุเหล่านี้ไม่ใช่บันทึกส่วนบุคคล แต่มีสถานะเป็นรายงานราชการหรือเอกสารราชการ ส่งผลให้จดหมายเหตุดังกล่าวถูกจำกัดไว้ให้แก่อ่านเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มคือ พระมหากษัตริย์หรือข้าราชการผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับจดหมายเหตุนั้นโดยตรง ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “เยอแนล” เป็นงานเขียนที่สามารถแยกออกจากงานประเภทอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้อย่างชัดเจน จัดเป็นงานวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ

คำสำคัญ: เยอแนล; ร้อยแก้ว; บันทึกการเดินทาง; บันทึกส่วนบุคคล

Journals: Unique Characteristics of the Text and Differences from Similar Genres^{*}

Wanwiwat Ruttanalum^{**}

Abstract

This article examines 16 prose travel journals written in the reigns of King Rama V and King Rama VI in order to analyze the shared characteristics and highlight similarities and differences between journals and the literary genre with the most similar characteristics, namely traditional logs of journeys. According to the analysis, journals have seven unique characteristics: 1) they were personal travel journals, 2) they served as personal journals and addressed no specific audience, 3) the actual dates and time were recorded, 4) the actual travel routes were recorded, 5) actions and experiences during

^{*} This article is part of a Ph.D. thesis of the Department of Thai Language, Faculty of Arts, Chulalongkorn University entitled "Journal": Characteristics and Values as a Literary Genre as revised from the oral presentation at the International Conference on Thai Language, the second Thai Vithat Research on May 25, 2019, at the Faculty of Arts, Silpakorn University, Sanamchan Campus. The author would like to express heartfelt gratitude to Professor Chollada Ruengruglikit, Ph.D., and Assistant professor Watcharaporn Arjhan for their useful advice to improve this article and the Human Resource Development on Humanity and Social Science, (Office of the Higher Education Commission (OHEC), for sponsoring the grant to the researcher from the fiscal years of 2010-2011.

^{**} Ph.D. Student, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, e-mail: w.rattanalum@gmail.com

the journeys were reported, 6) opinions were given in the journals, and 7) narrative techniques were used. The characteristics of journals in items 3-7 are similar to those of traditional logs of journeys, which originated before the term “journal” was first used in Thai language. However, the characteristics in items 1-2 are what distinguish journals from traditional logs of journeys. That is to say, these logs were not personal journals, but functioned as government reports or official documents. Therefore, they were limited to a specified audience or specific readers, namely kings or the government officials directly involved with the subject matter of these works. These differences indicate that journals have unique characteristics that differentiate them from other genres of writing. Therefore, journals can be considered a literary genre.

Keywords: Journal; Prose; Travel Journal; Personal Journal

1. บทนำ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงพระราชนิพนธ์งานไว้หลากหลายประเภท มีพระราชนิพนธ์ประเภทหนึ่งที่ทรงเรียกโดยทรงใช้คำทับศัพท์ว่า “เยอแนล” หรือ “เยอนัล” ซึ่งถอดเสียงมาจากคำภาษาอังกฤษว่า journal ทรงใช้คำดังกล่าวควบคู่กับคำว่า “ไดอรี” “ไดอารี” หรือ “ไดรี” ซึ่งถอดเสียงมาจากคำว่า diary ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความถี่ของการใช้คำ พบว่า “เยอแนล” เป็นคำที่ทรงใช้มากที่สุด งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้เฉพาะคำว่า “เยอแนล” เพียงคำเดียว

พระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “เยอแนล” มีทั้งหมด 5 เรื่อง เป็นร้อยแก้ว 4 เรื่อง ได้แก่ 1. พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี 2. พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค 3. ระยะเวลาเสด็จประพาสมณฑลอยุธยาเมื่อปีชวด พ.ศ. 2421 4. ระยะเวลาเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบกทางเรือรอบแหลมมลายู รัตนโกสินทรศก 109 และเป็นร้อยกรอง 1 เรื่องคือ ตามเสด็จไทรโยค ผู้วิจัยเห็นว่า “เยอแนล” ร้อยแก้วเป็นรูปแบบที่พบมากกว่าร้อยกรอง งานวิจัยนี้จึงเลือกศึกษาเฉพาะ “เยอแนล” ร้อยแก้วเท่านั้น

พระราชนิพนธ์ “เยอแนล” ร้อยแก้วข้างต้นเป็นบันทึกการเดินทางส่วนพระองค์ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นระหว่างเสด็จประพาสทั้งในและนอกราชอาณาจักรจากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า เคยมีผู้ศึกษาพระราชนิพนธ์กลุ่มนี้มาบ้างแล้ว เช่น อารดา กิระนันท์ (2542ข) ศึกษาเรื่องการบันทึกภาพเขียนด้วยถ้อยคำภาษาในงานพระราชนิพนธ์ระยะเวลาเสด็จประพาสไทรโยค โดยชี้ให้เห็นว่าลีลาภาษาร้อยแก้วในพระราชนิพนธ์ดังกล่าวแสดงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้ภาษาถ่ายทอดสิ่งที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทาง ได้อย่างชัดเจน สรติ ใจสะอาด (2542ก) ศึกษาเรื่องจดหมายเหตุรายวันพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: ต้นเค้าการเขียนสารคดียุคแรกของไทย โดยศึกษาพระราชนิพนธ์จดหมายเหตุระยะเวลา 4 เรื่อง ได้แก่ 1. จดหมายเหตุรายวันระยะเวลาเสด็จประพาสไทรโยค จ.ศ.1239 2. จดหมายเหตุรายวันระยะเวลาเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบกทางเรือรอบแหลมมลายู ร.ศ.109 3.

จดหมายเหตุรายวันระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน ร.ศ.115 และ 4. จดหมายเหตุรายวันระยะทางเสด็จประพาสชวากครั้งหลัง ร.ศ.120 โดยใช้กรอบความคิดเรื่องลักษณะของงานประเภทสารคดี เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นต้นเค้าของการเขียนสารคดีในสมัยหลัง อาทิมา พงศ์ไพบูลย์ (2547) ศึกษาเรื่องคุณค่าของพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวันการเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้กลุ่มข้อมูลพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกการเดินทางรายวันส่วนพระองค์และพระราชหัตถเลขา งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าพระราชนิพนธ์กลุ่มนี้มีลักษณะเป็น “บันทึกประจำวันการเสด็จประพาสในประเทศ” (Diary-domestic travelogues) ที่มีคุณค่าในด้านต่าง ๆ

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาเห็นได้ว่า บางเรื่องศึกษาเจาะลึกเฉพาะพระราชนิพนธ์เพียงเรื่องเดียว บางเรื่องศึกษาโดยนำกรอบความคิดเรื่องสารคดีที่กำหนดขึ้นในยุคหลังมาใช้จัดประเภทตัวบท บางเรื่องศึกษาพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวันโดยจำกัดเฉพาะการเสด็จประพาสในประเทศ ทำให้เห็นว่ายังไม่มีงานวิจัยเรื่องใดศึกษาลักษณะเฉพาะของบันทึกการเดินทางส่วนพระองค์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “เยอแนล” ในฐานะที่เป็นงานวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่ง

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพระราชนิพนธ์ “เยอแนล” ร้อยแก้ว รวมถึงตัวบทของกวีอื่นที่สามารถจัดเป็นประเภทเดียวกับ “เยอแนล” แม้มิได้เรียกว่า “เยอแนล” ก็ตาม การศึกษานี้พิจารณาตัวบทที่แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสิ้นสุดสมัยรัชกาลที่ 6 โดยมีจุดประสงค์การศึกษา ได้แก่

1. วิเคราะห์ลักษณะเด่นที่ปรากฏร่วมกันใน “เยอแนล” ร้อยแก้วทุกเรื่อง
2. วิเคราะห์ความเหมือนคล้ายและความแตกต่างระหว่าง “เยอแนล” ร้อยแก้วกับงานประเภทอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากที่สุดคือ จดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า

3. ขอบเขตการศึกษา

ข้อมูลที่ศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 16 เรื่อง แบ่งเป็นกลุ่มดังนี้

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)

- พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี (พ.ศ. 2419)
- พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค (พ.ศ. 2420)
- ระยะทางเสด็จประพาสมณฑลอยุธยาเมื่อปีขาล พ.ศ. 2421
- ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบกทางเรือรอบแหลมมะลายูรัตนโกสินทรศก 109 (พ.ศ. 2433)
- ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน (พ.ศ. 2439)
- พระราชนิพนธ์จดหมายรายวันเมื่อเสด็จประพาสชวากครั้งหลัง (พ.ศ. 2444)

พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

- เที่ยวเมืองพม่า (พ.ศ. 2431)
- จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก (พ.ศ. 2444)
- จดหมายระยะทางไปแหลมมลายู ร.ศ.121 (พ.ศ. 2445)

พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

- ไปลังกาทวีป (พ.ศ. 2434)
- ไปเมืองเตอร์กี (พ.ศ. 2434)
- นิราศนครวัด (พ.ศ. 2467)

พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน

- จดหมายเหตุรายวันการเดินทางในอินโดจีนฝรั่งเศส (พ.ศ. 2461)
งานเขียนของข้าราชการและราษฎร
- คนไทยในราชสำนักพระนางวิคตอเรีย (พ.ศ. 2427) โดย นายคราม

- ระยะทางไปมณฑลภาคพายัพ พระพุทธศักราช 2465
พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ)
- การเยี่ยมเมืองฮานอย (ตั้งเกีย) โดยเครื่องบิน (พ.ศ. 2465)
พ.ท.พระภาสชาติวิรัตน์ (สุดใจ จันทรวะดิน)

4. ความหมายของคำว่า “เยอแนล” เมื่อพิจารณาจากบริบทการปรากฏใช้

คำว่า “เยอแนล” ปรากฏเฉพาะในพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกการเดินทาง ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 4 เรื่อง ทั้งนี้ได้มีพระบรมราชธิบายความหมายของคำดังกล่าว การนิยามความหมายของคำว่า “เยอแนล” จึงต้องพิจารณาจากบริบทการใช้ในพระราชนิพนธ์เหล่านั้น ซึ่งแต่ละเรื่องมีภูมิหลังและการใช้คำว่า “เยอแนล” ในบริบทต่างๆ ดังต่อไปนี้ (เรียงลำดับตามปีที่ทรงพระราชนิพนธ์)

1. คำว่า “เยอแนล” ในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี (พ.ศ. 2419)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ “เยอแนล” เรื่องนี้เมื่อครั้งเสด็จประพาสเมืองจันทบุรีใน พ.ศ. 2419 ทรงบันทึกการเดินทางโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน ทรงใช้คำว่า “เยอแนล” เรียกตัวบททั้งหมด 4 ครั้ง เช่น

...อันเมืองจันทบุรีนี้ มีชื่อปรากฏในพระราชพงษาวดารหลายแห่ง แต่ไม่เป็นการสำคัญที่จะยกขึ้นพูดในเยอแนลของเรา...แต่เมืองจันทบุรีนี้ ควรจะนับว่าเป็นเมืองสำคัญของพระเจ้ากรุงธนบุรี ด้วยเมื่อครั้งกรุงเสียแก่พม่ามานั้น พระเจ้ากรุงธนบุรียกมาแต่เมืองกำแพงเพชรรบกับพม่ามาโดยลำดับ...ฝ่ายขุนรามหมื่นช่องซึ่งเป็นศัตรูของพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น แดกไปแล้วอาศัยอยู่ ณ เมืองจันทบุรี ยุยงพระยาจันทบุรีมิให้อ่อนน้อมต่อเจ้ากรุงธนบุรี...เจ้ากรุงธนบุรีจึงให้ยกเข้าตีเมืองจันทบุรี...

(2484: 135-137)

...แล้วมาถึงเรือนเวล่าย่ำค่ำ 45 นาที เมื่อเวลาเรามาถึงสักครู่ มีฝนตกประปรายบ้างเล็กน้อยแล้วก็หายไป เราได้พบกับเจ้าปฤษฎางค์ ซึ่งออกมาด้วยเรือป่านมารุตในวันนี้ แล้วแต่งหนังสือเยอแนลอยู่จน 2 ยามเข้านอน คำวันนี้ลุ่มจืดมาก เสียงคลื่นดังสู้ๆ แต่ไม่สู้หนาวนัก พรอทเพียง 70 ดีกรี.

(2484: 153)

2. คำว่า “เยอแนล” ในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค (พ.ศ. 2420)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ “เยอแนล” เรื่องนี้เมื่อเสด็จประพาสเมืองไทรโยคครั้งที่ 2 พ.ศ. 2420 ทรงบันทึกการเดินทางโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน ทรงใช้คำว่า “เยอแนล” เรียกตัวบททั้งหมด 20 ครั้ง เช่น

...ได้มอบให้เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ แลเจ้าพระยามหินทร เปนผู้รักษาบ้านเมือง เยอแนลของเราตั้งหนึ่งแต่วันนี้ คือวัน 5¹⁴ 2 แต่ในครั้งนี้เราจะไม่มีความสุขจดชื่อผู้มาด้วยเหมือนเมื่อครั้งไปจันทบุรีคราวก่อน เพราะต่างคนต่างมีเรือมากนัก จะจดแต่เรื่องของเราคนเดียว...

(2504ข: 3)

...อนึ่งวันนี้กรมพิชิตมีฉันทและโคลงมาให้ แต่ตัวเราเองยังนึกอะไรไม่ค่อยออกเลย เพราะต้องดูโน้ตดูนี้และเป็นที่ระอุอยู่ด้วยจดหมายระยะทางมาก กรมพิชิตเขามาคราวนี้สบายกว่าทุกคราวจึงคิดคล่องขอบใจที่ได้ช่วยให้เยอแนลมีบทกลอนขึ้น ได้คัดลงไว้ในนี้...

(2504ข: 87)

...อนึ่งวันนี้ลงเรือเล็กไปนั้น นั่งพิจารณาลำน้ำและป่าไม้เมื่อเวลาพระอาทิตย์ตกเสียงนกยูง นกกวก นกออก นกเงือก นกกระแตแต้แวต ร้อง ไม้ป่าขึ้นแข็งแซ่ไปดูสบายใจดี คิดโคลงให้เยอแนลหน่อยหนึ่ง...

(2504ข: 94)

...ไปเท่าใดก็ไม่รู้แน่ พบหลักก็เลอะเปื้อนไป เมื่อไปได้ 37 นาที นั้นพบหลัก 1500 ครั้นไปอีกจนเวลา 2 โมงครึ่งพบหลัก 100 ไม่รู้ว่า เรื่องราวเป็นกระไรกัน จะกำหนดในเยอแนลด้วยระยะเส้นนั้นเห็นจะ เอาแน่ไม่ได้ คนที่จะอ่านเยอแนลแล้วขึ้นมาต่อไป ก็เห็นจะไม่มีใคร มาตรวจสอบ ถ้าจะว่าก็จะเหลวหนักไป กำหนดเอาแต่เพียงว่าเรือเดิน ตั้งแต่นั้นถึงนั้นเพียงเท่านั้นโมงก็เห็นจะตืออยู่แล้ว รู้เป็นแน่ ผู้ที่จะมา ต่อไปคงไม่มีใครเดินช้ากว่าที่เรามานี้...

(2504ข: 97)

3. คำว่า “เยอแนล” ในระยะทางเสด็จประพาสมณฑลอยุธยาเมื่อปีขาล พ.ศ. 2421

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ “เยอแนล” เรื่อง นี้เมื่อครั้งเสด็จประพาสมณฑลอยุธยาโดยใช้เวลาส่วนใหญ่สำรวจโบราณสถานใน เมืองลพบุรี ทรงบันทึกการเดินทางโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน ทรงใช้คำว่า “เยอแนล” เรียกตัวบท 1 ครั้ง ดังนี้

...พระนอนองค์นี้คือที่พระราชสงครามชโลในครั้งแผ่นดิน สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 7 พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ความพิสดารแจ้งอยู่ในพระราชพงศาวดารนั้นแล้ว พระนอนองค์นี้ยาว 11 วา พระอุโบสถ พระวิหารการเปรียญทั้งปวงในวัดนี้ สร้างครั้งแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัว ท้ายสระทั้งสิ้น ความแจ้งอยู่ในคำประกาศที่จารึกแผ่นศิลา ติดอยู่ในผนังพระอุโบสถ ซึ่งคัดไว้ในเยอแนลนี้แล้ว...

(2470: 42)

4. คำว่า “เยอแนล” ในระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบกทางเรือ รอบแหลมมะละยู รัตนโกสินทรศก 109 (พ.ศ. 2433)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ “เยอแนล” เรื่องนี้เมื่อครั้งเสด็จประพาสหัวเมืองประเทศราชในแหลมมลายูและเมืองสิงคโปร์ พ.ศ. 2433 ทรงบันทึกการเดินทางโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน ทรงใช้คำว่า “เยอแนล” เรียกตัวบท 1 ครั้ง ดังนี้

วันที่ 16 วันจันทร์เดือน 7 แรม 14 ค่ำ

เมื่อคืนนี้เขียนหนังสืออยู่จนดึกมาก เพราะจะตื่นสายได้ ไม่มีภาระอะไร ตื่นขึ้นก็เขียนหนังสือมาจนค้ำ ทำใบบอกและร่างหนังสือให้ลูกบ้าง เวลาบ่าย 2 โมงครึ่งทอดสมอที่แหลมไชยสน เป็นเขตแขวงเมืองกาญจนดิฐ พอจอดประเดี๋ยวเดียวมีพายุมิฝนพริ้วพริ้วมาจนค้ำ จึงได้หาย แต่ลมยังมีอยู่เสมอ...ตั้งกองเขียนหนังสือมาแต่ต้นนอนจนค้ำแล้วนวด แต่งใบบอกพลาง เขียนเยอแนลต่อจนมาถึงวันนี้สำเร็จแล.

(2475: 346)

จากการใช้คำว่า “เยอแนล” ในบริบทต่างๆ ข้างต้น มีข้อสังเกตดังนี้

1. “เยอแนล” เป็นร้อยแก้วบันทึกการเดินทางที่ระบุวันที่และเวลา
2. “เยอแนล” เขียนขึ้นระหว่างการเดินทาง มีชิ้นงานที่แต่งขึ้นจากความทรงจำภายหลังการเดินทางสิ้นสุดลงแล้ว ดังปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ว่า “เขียนเยอแนลต่อจนมาถึงวันนี้สำเร็จแล”
3. “เยอแนล” ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางที่เกิดขึ้นจริง อาจระบุเวลาเมื่อเดินทางถึงสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งหรือระบุชื่อสถานที่ตามระยะทางที่เดินทางผ่าน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกข้อมูลดังกล่าวว่า “จดหมายระยะทาง”
4. ใน “เยอแนล” อาจแทรกร้อยกรองที่ผู้เขียนแต่งเองหรือที่ผู้อื่นแต่งให้ นอกจากนี้อาจมีการคัดลอกข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสถานที่ที่เดินทางไปถึงแทรกไว้ด้วย
5. ผู้เขียนใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า “เรา” และเรียกตัวบทว่า “เยอแนลของเรา” แสดงให้เห็นว่า “เยอแนล” เป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคล ไม่ได้มีสถานะเป็น

เอกสารราชการหรือเพื่อใช้ประโยชน์ในทางราชการโดยตรง

6. ผู้เขียนกล่าวถึง “คนที่อ่านเยอแนล” แสดงให้เห็นว่า “เยอแนล” เขียนขึ้นเพื่อเผยแพร่สู่ผู้อ่าน การใช้คำว่า “ผู้ที่อ่าน” ซึ่งเป็นคำกว้าง แสดงว่าผู้อ่านจะเป็นใครก็ได้ ผู้เขียนมิได้เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่มผู้อ่าน

ข้อสังเกตจากพระราชนิพนธ์ข้างต้น กล่าวได้ว่า “เยอแนล” หมายถึง ร้อยแก้วบันทึกการเดินทางส่วนบุคคลซึ่งระบุวันที่และเวลา เขียนขึ้นเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้อ่านโดยไม่เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่มผู้อ่าน

หลังจากผู้วิจัยใช้นิยามดังกล่าวเป็นเกณฑ์เพื่อจำแนกว่าตัวบทใดเป็นหรือไม่เป็น “เยอแนล” พบว่าตัวบทที่จัดเป็น “เยอแนล” มีทั้งพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนิพนธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ งานของข้าราชการและงานของราษฎร ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

5. งานประเภท “เยอแนล” ร้อยแก้วกลุ่มต่าง ๆ

แม้ว่า “เยอแนล” เป็นคำเรียกตัวบทที่ปรากฏเฉพาะในพระราชนิพนธ์บางเรื่องของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่จากการศึกษาพบว่ายังมีพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ของพระองค์ พระนิพนธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ รวมถึงงานเขียนของข้าราชการและราษฎรที่สามารถจัดเข้าเป็นงานประเภท “เยอแนล” ได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้¹

1. กลุ่มพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากพระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว 4 เรื่องที่ทรงเรียกว่า “เยอแนล” แล้วพบว่ายังมีพระราชนิพนธ์อื่นอีก 2 เรื่องที่สามารถจัดเป็นประเภทเดียวกัน แม้มิได้ทรงเรียก

¹ ชื่อ “เยอแนล” และตัวบทที่คัดลอกมาเป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยรักษอักขรวิธีตามต้นฉบับและอ้างอิงโดยใช้ชื่อตัวบทแทนชื่อผู้เขียน เนื่องจากผู้เขียนบางท่านสร้างสรรค์ “เยอแนล” ไว้มากกว่า 1 เรื่อง ดังนั้นการใช้ชื่อตัวบทจะทำให้ทราบว่าตัวอย่างนั้นๆ มาจาก “เยอแนล” เรื่องใด

ว่า “เยอแนล” ก็ตาม คือ 1. ระยะทางที่ยาวกว่าสองเดือน (พ.ศ. 2439) ทรงจดบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน 2. พระราชนิพนธ์จดหมายรายวันเมื่อเสด็จประพาสชาวครั้งหลัง (พ.ศ. 2444) ทรงจดบันทึกทุกวันแต่บันทึกขาดช่วงไประยะหนึ่ง เนื่องจากทรงเฝ้าไข้พระราชโอรส เมื่อพระอาการของพระราชโอรสดีขึ้นแล้ว ทรงกลับมาจดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวันอีกครั้ง จึงกล่าวได้ว่า “เยอแนล” ร้อยแก้วที่เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีทั้งหมด 6 เรื่อง

2. กลุ่มพระนิพนธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์

บันทึกการเดินทางส่วนพระองค์ของพระบรมวงศานุวงศ์ที่จัดเป็น “เยอแนล” มีดังนี้

2.1 พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

“เยอแนล” พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เท่าที่พบมี 3 เรื่อง ได้แก่ 1. เที่ยวเมืองพม่า ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2431 (ทรงพระนิพนธ์ไม่จบเรื่อง) 2. จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2444 ขณะเสด็จขึ้นไปตรวจงานหล่อพระพุทธรูปขึ้นราชจำลอง ทรงจดบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน 3. จดหมายระยะทางไปแหลมมลายู ร.ศ.121 (พ.ศ. 2445) ทรงพระนิพนธ์ขณะเสด็จไปทอดพระเนตรกิจการวางสายโทรเลขและโทรศัพท์ในแหลมมลายู ทรงจดบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน

2.2 พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

“เยอแนล” พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เท่าที่พบมี 3 เรื่องคือ 1. ไปลังกาทวีป ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2434 ขณะเสด็จประพาสเกาะลังกาเพียงระยะสั้นๆ เพื่อเปลี่ยนเรือโดยสารไปยุโรป ทรงจดบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน 2. ไปเมืองเตอร์กี ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2434 ขณะเดินทางกลับจากยุโรป ทรงจดบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน 3. นีราศนครวัด ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2467 ขณะเสด็จประพาสกรุงกัมพูชาเป็นการส่วนพระองค์ ทรงจดบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน

2.3 พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน

“เยอแนล” พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน เท่าที่พบมี 1 เรื่องคือ จดหมายเหตุรายวันการเดินทางในอินโดจีนฝรั่งเศส ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2461 ขณะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวงและเสด็จไปทอดพระเนตรกิจการรถไฟและการคมนาคมในอินโดจีน (ลาว กัมพูชา เวียดนาม) ตามคำเชิญของรัฐบาลฝรั่งเศสที่ปกครองอินโดจีนอยู่ในขณะนั้น ทรงจดบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องกันทุกวัน

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า “เยอแนล” ร้อยแก้วพระราชนิพนธ์และพระนิพนธ์เกือบทั้งหมดเป็นบันทึกการเดินทางส่วนพระองค์ที่ทรงจดต่อเนื่องกันแบบรายวัน ยกเว้นพระราชนิพนธ์จดหมายรายวันเมื่อเสด็จประพาสชาวครั้งหลังซึ่งบันทึกขาดช่วงไประยะหนึ่งเนื่องจากทรงเฝ้าใช้พระราชโอรส ในวันใดที่มีได้เสด็จออกจากที่ประทับก็จะทรงระบุวันที่และบันทึกไว้สั้นๆ ว่ามิได้เสด็จออก ลักษณะดังกล่าวแตกต่างกับ “เยอแนล” ของข้าราชการและราษฎรซึ่งมิได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

3. กลุ่มงานเขียนของข้าราชการและราษฎร

บันทึกการเดินทางส่วนบุคคลของข้าราชการและราษฎรที่จัดเป็น “เยอแนล” มีดังนี้

3.1 งานของพระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ)

“เยอแนล” ของพระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ) เท่าที่พบมี 1 เรื่องคือ ระยะเวลาไปมณฑลภาคพายัพ พระพุทธศักราช 2465 เขียนขึ้นเมื่อครั้งติดตามเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยไปตรวจราชการมณฑลพายัพ แม้ว่าจะเป็นบันทึกที่เขียนขึ้นระหว่างปฏิบัติราชการ แต่ก็มีใช้รายงานราชการ เนื่องจากผู้เขียนชี้แจงไว้ในคำปรารภว่า “...การตั้งรูปที่จะเขียนดังกล่าวนี้นี้ จึงเป็นการที่น่าจะต้องพรรณนาถึงอะไรๆ หยุ่มหยมอยู่บ้าง ซึ่งไม่เหมาะแก่การที่จะเป็นรายงานในทางราชการ จึงได้ปลีกเสียคนละทางทีเดียว...” (2466: คำปรารภ) ด้วยเหตุนี้งานของ

พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์จึงเป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคล แม้ว่าลีลาภาษาที่ใช้จะมีท่วงทำนองแบบหนังสือราชการก็ตาม บันทึกนี้มิได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน เลือกบันทึกเฉพาะบางวัน

3.2 งานของ พ.ท.พระภาษาศรีรัตน (สุดใจ จันทรวะดิน)

“เยอแนล” ของ พ.ท.พระภาษาศรีรัตน (สุดใจ จันทรวะดิน) เท่าที่พบมี 1 เรื่องคือการเยี่ยมเมืองฮานอย (ตังเกี๋ย) โดยเครื่องบิน เขียนขึ้นใน พ.ศ. 2465 เมื่อครั้งผู้เขียนเป็นล่ามให้แก่นายทหารและตำรวจที่มีภารกิจนำแผ่นเงินจารึกคำไว้อาลัยทหารฝรั่งเศสที่เสียชีวิตในสงครามโลกครั้งที่ 1 ไปวางที่อนุสาวรีย์เมืองไฮฟอง และดูกิจการต่าง ๆ ในประเทศอินโดจีน เป็นบันทึกการเดินทางโดยเครื่องบินเพียงเรื่องเดียวในขอบเขตการวิจัย ผู้เขียนมิได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน เลือกบันทึกเฉพาะบางวัน

3.3 งานของนายคร้าม

นายคร้ามเป็นราษฎรสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดในตระกูลช่างจึงมีความรู้ด้านการช่างหลากหลายแขนงรวมถึงวิชาดนตรี “เยอแนล” ของนายคร้ามเท่าที่พบมี 1 เรื่องคือ คนไทยในราชสำนักพระนางวิกตอเรีย เขียนขึ้นใน พ.ศ. 2427 เมื่อครั้งร่วมเดินทางไปแสดงดนตรีไทยในราชสำนักของพระนางเจ้าวิกตอเรียและเดินสายแสดงทั่วประเทศอังกฤษและสกอตแลนด์ บันทึกนี้เป็นงานของราษฎรเพียงเรื่องเดียวในขอบเขตการวิจัย เรื่องราวที่ถ่ายทอดไว้จึงเป็นมุมมองของสามัญชนที่มีต่อการเดินทางไกลและการแสดงความคิดเห็นเปรียบเทียบกับระบอบสังคมอังกฤษกับสยาม ผู้เขียนมิได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน เลือกบันทึกเฉพาะบางวัน

6. ลักษณะเด่นของ “เยอแนล” ร้อยแก้ว

“เยอแนล” ร้อยแก้วมีลักษณะเด่น 7 ประการ ลักษณะเหล่านี้ปรากฏในตัวอย่างทั้ง 16 เรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคล

“เยอแนล” เป็นร้อยแก้วบันทึกการเดินทาง “ส่วนบุคคล” ที่ “เล่าเรื่องส่วนตัว” และแสดงให้เห็น “ตัวตน” ของผู้เขียนในบันทึกอย่างชัดเจน ลักษณะของบันทึกส่วนบุคคลในที่นี้ นอกจากจะหมายความว่า “เขียนด้วยตนเอง” หรือในกรณีที่เป็นพระราชนิพนธ์อาจให้ผู้อื่นเขียนตามที่ทรงเล้าแล้ว ยังหมายถึงมีอิสระในการนำเสนอเนื้อหา การใช้สืลาภาษา ตลอดจนการแสดงอารมณ์ความรู้สึกหรือทัศนคติ ลักษณะของ “บันทึกส่วนบุคคล” เห็นได้จากการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านมุมมองของผู้เขียน (author) ที่เป็นบุคคลเดียวกับผู้เล่าเรื่อง (narrator) โดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ซึ่งมีทั้งคำว่า “เรา” “ฉัน” และ “ข้าพเจ้า” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...เวลาเช้า 4.35 ขึ้นรถไปที่ว่าการเมือง ข้าราชการคอยเฝ้าพร้อม
พระสกลอ่านแอดเดรสดีใจที่ได้มา แลขอความแนะนำ แลให้พร เรา
ตอบขอบใจแลคิดว่าจะช่วยอุดหนุน เสร็จแล้วพระสกลนำข้าราชการ
เฝ้าเรียงตัว...

(สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
จดหมายระยะทางไปแหลมมลายู ร.ศ.121, 2539: 18)

วันเสาร์ที่ 5 เมษายน วันนี้ทำงานตลอดวันจนไม่ลืมตาอำปาก
เพื่อจะให้งานแล้วเสียด เพื่อไปถึงกรุงเทพฯ จะได้เป็นแต่เพียงเปน
หน้าที่ของเสมียนทำการคัดลอก ฉันจะได้ทำราชการเรื่องอื่นต่อไป
วันนี้เรือเดินทางหน้าทวนลม เพราะฉะนั้นจึงเดินได้แต่เพียง 9.1 น็อต
เท่านั้น

(พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน
จดหมายเหตุรายวันการเดินทางในอินโดจีนฝรั่งเศส, 2486: 99)

...นายพันตรีหลวงเหี่ยมใจหาญร้องบอกให้พยายามค้นถนนให้
จงได้ ถึงแม้ข้าพเจ้าเป็นแต่ผู้โดยสารก็ดี แต่ถ้าสามารถช่วยนักบินได้
ในทางใดเพื่อความสะดวกของการเดินทาง ก็ยินดีช่วยจนสุดสติกำลัง
เพราะชีวิตร์ของนักบินก็คือชีวิตร์ของข้าพเจ้านั่นเอง.

(สุดใจ จันทรวะดิน

การเยี่ยมเยือนฮานอย (ตังเกี๋ย) โดยเครื่องบิน, [ม.ป.ป.]: 65)

ในตัวอย่างข้างต้น เห็นได้ว่าการใช้คำบุรุษสรรพนาม “เรา” “ฉัน” และ
“ข้าพเจ้า” ล้วนแสดงให้เห็นว่า “เยอแนล” เป็นบันทึกการเดินทาง “ส่วนบุคคล” ที่
ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านมุมมองของ “ผู้เขียน” หรือ “ผู้เล่าเรื่อง” ซึ่งเป็นบุคคลเดียวกัน
และมีตัวตนอยู่จริง มิได้สมมติขึ้น ที่สำคัญคือ บันทึกเหล่านี้มิได้มีสถานะเป็นรายงาน
ราชการหรือเขียนขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในทางราชการ

2. มุ่งถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้อ่านโดยไม่เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่มผู้อ่าน
แม้ว่าจะเป็นบันทึกส่วนบุคคล แต่ก็มิได้หมายความว่าเขียนขึ้นเพื่อเก็บไว้
อ่านเฉพาะผู้เขียนหรือเป็นบันทึกส่วนตัวอย่าง diary กล่าวคือแม้ว่า diary กับ journal
จะมีลักษณะใกล้เคียงกันมากหรือเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ แต่ก็มีความแตกต่างใน
ประเด็นที่ว่า journal เขียนขึ้นโดยมีเจตนาเพื่อเผยแพร่ ดังที่สารานุกรม The World
Book Encyclopedia 5 (อ้างถึงใน อาทิตมา พงศ์ไพบูลย์, 2547: 13) กล่าวว่า

*Diaries resemble journals, and the two words are often
used interchangeably. However, journals are generally less
personal than diaries, and many journals are written for other
people to read.*

(ขีดเส้นใต้โดยผู้วิจัย)

เจตนาในการเผยแพร่ “เยอแนล” เห็นได้ชัดเจนจากการกล่าวถึง “ผู้อ่าน” ออกมาโดยตรง ผู้อ่านในที่นี้จะเป็นใครก็ได้ มิได้เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่มผู้อ่านเหมือนจดหมายหรือเอกสารราชการบางประเภท ผู้เขียนอาจใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เรียกผู้อ่านว่า “ท่าน” หรืออาจปรากฏคำเรียกรวมๆ ในลักษณะอื่น เช่น

...ประเดี๋ยวหนึ่งเสียงเหมือนไม้หักโผงแล้วหายเสียงไป แต่พวกคนที่นั่นเชื่อว่าเสียงโผงนั้นเป็นเสียงนกหวะเราไปด้วยกันตกใจทุกคน แต่ 3 หนกอนนั้นเข้าใจว่าเป็นเสียงเสือแน่ ถึงคนที่นั่นเขาก็ว่าเสือกแล้วผู้ที่อ่านหนังสือนี้จะสงสัยว่าไม่จริง ตามแต่จะเห็นเกิด ถ้าลองไปดูเห็นจะได้ยินบ้าง...

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี, 2484: 43)

...อันการเรื่องพระพุทธศาสนา จะเป้นวัดก็ดี พระสงฆ์ก็ดี การเล่าเรียนพุทธวจนะ การปฏิบัติธรรมวินัยก็ดี ตลอดจนการอุปถัมภ์บำรุงบันดาการที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ ท่านทั้งปวงอย่าได้หมายว่าจะไปแลเห็นในบ้านหนึ่งเมืองใดในโลกนี้ที่จะวิเศษยิ่งไปกว่ากรุงสยามนี้เลย

(สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ไปลังกาทวีป, 2469: 32)

ต่อไปนี้อาจจะพูดถึงเมืองนครราชสีมา (โคราช) สักเล็กน้อย เพื่อผู้ที่ยังไม่เคยเห็นเมืองนี้เลยจะรู้สึกเป็นเลาๆ ว่า เมืองนี้มีลักษณะอย่างไรบ้าง

(สุดใจ จันทรวจิน
การเยี่ยมเมืองฮานอย (ตังเกี๋ย) โดยเครื่องบิน, [ม.ป.ป.]: 18)

ในกรณีที่ไม่ปรากฏคำเรียกผู้อ่าน ผู้เขียนอาจแสดงการสื่อสารกับผู้อ่านในลักษณะอื่นหรือปรากฏข้อความที่ทำให้อนุมานได้ว่า “เยอแนล” นั้นๆ จะได้รับการเผยแพร่สู่ผู้อ่านต่อไป เช่น

...แต่หมวกของพวกชาวต้องเข้าใจว่า โตกว่าหมวกทรง
ประพาสมาก เพราะเหตุว่าไม่ว่าหมวกอันใดเขาสวมทับผ้าโพกอีกชั้น
หนึ่ง เพราะฉะนั้นหมวกกับที่พวกอุปติไส้ก็ดี หมวกทหารที่พวกเจ้า
แขกไส้ก็ดี จะเอามาใส่หัวใครๆ ที่ไม่ได้โพกผ้าไม่ได้เลย จึงต้องขอให้
เข้าใจว่าหมวกนี้ใหญ่โตมาก...

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชนิพนธ์จดหมายรายวันเมื่อเสด็จประพาสชาวครั้งหลัง,
2504ก:152)

...วันนี้ทำงานตลอดวันจนไม่ลืมตาอำปากเพื่อจะให้งานแล้ว
เส็ด เพื่อไปถึงกรุงเทพฯ จะได้ไปแต่เพียงบนหน้าที่ของเสมียน
ทำการคัดลอก ฉันจะได้ทำราชการเรื่องอื่นต่อไป วันนี้เรือเดินทวนน้ำ
ทวนลม เพราะฉะนั้นจึงเดินได้แต่เพียง 9.1 น็อตเท่านั้น

(พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน
จดหมายเหตุรายวันการเดินทางในอินโดจีนฝรั่งเศส, 2468: 99)

ในตัวอย่างข้างต้น บุคคลที่ผู้เขียน “ขอให้เข้าใจ” ก็คือผู้อ่าน ส่วนที่กล่าวถึง
การ “คัดลอก” ตัวบท ก็แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อื่นได้อ่านงานของตนด้วย
เจตนาในการเผยแพร่ “เยอแนล” ที่แสดงให้เห็นจากการกล่าวถึงผู้อ่าน การ
สื่อสารกับผู้อ่านหรือการคัดลอกตัวบท ทำให้ “เยอแนล” แตกต่างจาก “ไดอริ” ซึ่งเป็นบันทึกที่ผู้เขียนต้องการเก็บไว้อ่านเป็นการส่วนตัว ไม่ต้องการเผยแพร่ แม้ว่าผู้
เขียน diary จะใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นว่ามี potential readers in mind หรือ “ผู้อ่าน
สมมติอยู่ในใจ” แต่ก็มิได้มีเจตนาจะให้ผู้อื่นอ่านบันทึกนั้นจริงๆ

3. จดบันทึกการเดินทางโดยระบุวันที่และเวลา การระบุวันที่และเวลาใน “เยอแนล” มีลักษณะดังนี้

3.1 การระบุวันที่

การระบุวันที่ใน “เยอแนล” มีทั้งแบบรายวัน คือระบุวันที่ทุกวันตั้งแต่เริ่มต้นไปจนกระทั่งสิ้นสุดการเดินทาง และแบบระบุวันที่เฉพาะบางวัน การระบุวันที่อาจใช้ระบบจันทรคติ สุริยคติ หรือทั้งสองระบบ ขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยหรือความละเอียดลออของผู้เขียน ผู้เขียนที่เคร่งครัดกับการจดบันทึกอย่างมากจะระบุวันที่แบบรายวัน แม้ว่าในวันนั้นๆ ไม่มีเหตุการณ์สำคัญหรือมิได้เดินทางไปแห่งใดก็ตาม เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงจดบันทึกทุกวันแม้มิได้เสด็จออกจากที่ประทับ ดังปรากฏในบันทึกความว่า

อาทิตย์ 29 มีย. 121 วันนี้ปริภาษาราชการไม่ได้ไปไหน

จันทร์ 30 มีย. 121 วันนี้ปริภาษาราชการต่อไป ไม่ได้ไปไหน

อังคาร 1 ก.ค. 121 เวลาเช้า 3.25 ขึ้นม้าไปวัดพระธาตุ ลา

พระบรมธาตุแล้วเที่ยวดูคัตเขียนอะไรต่างๆ ที่ชอบใจ...

(จดหมายระยะทางไปแหลมมลายู, 2539: 74-75)

ส่วน “เยอแนล” ที่มีได้บันทึกแบบรายวัน ผู้เขียนเลือกบันทึกเฉพาะวันที่มีเหตุการณ์หรือภารกิจสำคัญ กระนั้นก็ปรากฏวันที่อย่างสม่ำเสมอตลอดการเดินทาง ทำให้ทราบช่วงเวลาของการเดินทางได้ชัดเจน เช่น เรื่องระยะทางไปมณฑลภาคพายัพ พระพุทธศักราช 2465 ของพระยาสุนทรเทวกิจจารักษ์ บันทึกว่า

วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2465 เวลา 11. ก.ท. จากแพร่ไปเด่น
ไฮย เวลา 1.40 ล.ท.รถไฟจากสถานีเด่นไฮย (รถธรรมดาจากพิษณุ
โลกไปลำปาง) รถเดินมาในหว่างเขาสองข้างทางมีป่าไม้สัก...เวลา
2.54 ล.ท. ถึงสถานีบ้านปิน...ที่นั่นเขตรันครลำปาง...

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2465 เวลา 7 ก.ท. จากลำปางไปอำเภอบาง

เมืองจางโดยรถยนต์ ไปทางถนนสายไปเชียงราย...พักอยู่ที่อำเภอ
เมืองจางประมาณ 3 ชั่วโมง กลับถึงลำปางเวลาค่ำเศษ...

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2465 เวลา 6.30 ก.ท.ขึ้นรถไฟจาก
ลำปางถึงสถานีบ่อแก้ว ลักษณะภูมิประเทศเป็นทุ่งนาป่ามะเขือ
คล้ายที่ใกล้สระบุรี...

(2466: 12-24)

3.2 การระบุเวลา

เวลาที่ผู้เขียนบันทึกลงใน “เยอแนล” คือ เวลาออกเดินทางในแต่ละวัน เวลาที่เดินทางไปถึงหรือผ่านสถานที่ต่างๆ และเวลาที่ทำกิจวัตรประจำวันหรือมีการกิจสำคัญ ผู้เขียนได้ข้อมูลเวลาจากการตรวจนาฬิกา การบันทึกเวลาอาจจะระบุเป็น “ทุ่ม” “โมง” และ “นาทีก” (มินิต) เช่น “2 โมง 20 นาทีก” หรือ ระบุเป็น “นาฬิกา” เช่น “9 นาฬิกา” และอาจกำกับด้วยคำอื่นๆ เช่น “ย่ำรุ่ง” “เช้า” “เที่ยง” “บ่าย” “ย่ำค่ำ” ประกอบหน้าหรือหลังข้อมูลเวลา อย่างไรก็ตาม แม้ผู้เขียนจะมีได้ระบุค่าเหล่านี้กำกับไว้ ผู้อ่านก็สามารถทราบเวลาได้จากบริบทข้อความ

เวลาออกเดินทางในแต่ละวันมักปรากฏร่วมกับวันที่ เช่น “เวลา 11 ทุ่มเศษ สว่างพอเห็นหนทาง เรือใช้จักรออกจากบ้านยางกุนขึ้นไปตามลำน้ำ ในวันเสาร์เดือน 12 แรม 6 ค่ำนี้ ระยะทางตั้งแต่เรือออกจากบ้านยางกุนมา มีหาดทรายใหญ่หลายตำบลยิ่งกว่าวันก่อน...” (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เรื่องเที่ยวเมืองพม่า, 2550: 133) เมื่อเดินทางไปถึงหรือผ่านสถานที่ซึ่งเป็นจุดสังเกตสำคัญ ผู้เขียนจะระบุว่าเดินทางถึงหรือผ่านสถานที่นั้นๆ ในเวลาที่นาฬิกาก็นาทีก บางครั้งก็ใช้คำว่า โมง และอาจจะคำว่า นาทีก หรือ มินิต “...เวลา 10 นาฬิกา 40 นาทีก พบแม่น้ำสายใหญ่สาย 1 นี้คือแม่น้ำสงมา ทางทิศใต้ของแม่น้ำสายนี้มีเมืองๆ 1 เมืองนี้ใหญ่โตพุดเพราะมีดีกรามบ้านช่องอยู่มากมายกับมีถนนกว้างๆ...นี่คือเมืองทันหวา...” (สุดใจ จันทรวะดิน การเยี่ยมเมืองฮานอย (ตังเกี๋ย) โดยเครื่องบิน, [ม.ป.ป.]: 166) “เช้า 1 โมง 30 ไปปากทาง พระกาญูฯ อำนารายงานเชิญเปิดทาง ตัดแถบแพรมีโหล่พระชยันโต” (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ จดหมายระยะทางไปแหลมมลายู, 2539: 3)

เวลาทำกิจวัตรประจำวันของผู้เขียนบันทึกมักเป็นเวลาตื่นหรือเข้านอน นอกจากนั้น ยังบันทึกเวลาที่มีการกิจหรือเหตุการณ์สำคัญด้วย เช่น “ตื่นก่อน 2 โมง เข้า อยู่ข้างจะอาการหนักลูกไมไคร่ขึ้น รีบตีสถานกินข้าว แล้วขึ้นรถไปลงไปบตเวีย เวลา 2 โมง 50” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ จดหมายรายวันเมื่อเสด็จประพาสชาวครั้งหลัง, 2504ก: 31) “ครั้นถึงณวันอังคาร แรม 9 ค่ำเดือน 8 เพลาย่ำรุ่งก็จัดแจงขนเครื่องดนตรีต่างๆ ขึ้นบรรทุรถม้า...พอมมาถึงสเตรนรถไฟที่จะไปต่อนั้นอีกระยะหนึ่งแล้ว ก็ขึ้นรถไฟนั้นเพลาสองโมงเช้า... เล่นมาชั่วโมงเศษก็ถึงเกาะชายทะเล ที่ทำเป็นวังฤดูร้อนของพระนางวิกตอเรีย...” (นายคร้าม คนไทยในราชสำนักพระนางวิกตอเรีย, 2478: 62)

4. ระบุเส้นทางการเดินทางจริง

“เยอแนล” เป็นบันทึกที่เขียนขึ้นระหว่างการเดินทางจริง มิใช่เรื่องแต่งจากความทรงจำภายหลังการเดินทางสิ้นสุดลงแล้ว อย่างไรก็ตาม ก่อนการเผยแพร่ “เยอแนล” ผู้เขียนอาจขีดเกลาดับทีกอีกครั้งเพื่อให้เนื้อหาสมบูรณ์และมีภาษาราวปรีณ กระนั้นเนื้อหาที่เป็นแกนหลักของบันทึกจะต้องเขียนขึ้นระหว่างการเดินทางจริงและระบุเส้นทางไว้ชัดเจน

การระบุเส้นทางปรากฏในลักษณะการบอกจุดเริ่มต้นการเดินทาง ซึ่งเป็นสถานที่แรกที่ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าการเดินทางเริ่มต้นขึ้นแล้ว ผู้เขียนจะให้ชื่อสถานที่ เวลาเดินทาง และพาหนะที่ใช้การระบุจุดเริ่มต้นการเดินทางจึงเป็น “การเปิดเรื่อง” ของ “เยอแนล” เช่น “วันที่ 17 พฤษภาคม ร.ศ.120 เวลาเช้า 2 โมง 35 นาที ลงเรือออกจากท่าพระ เรือไพลากเรือพวง 6 ลำ เข้า 5 โมง 45 นาที ถึงวัดปรมัย จอดเรือกินข้าว” (จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก, 2506: 1) “วันอาทิตย์ที่ 16 พฤศจิกายน ปีชวด พ.ศ. 2467 เวลาเที่ยงออกจากวังวรดิศ ไปลงเรือสุทธาทิพย์ของบริษัทสยาม สติมนาวีเคชั่น ที่ท่าเรือบริษัทอีสต์เอเชียติกข้างเหนือวัด (พระยาไกร) โชตนาราม...” (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ นิราศนครวัด, 2514: 3) “วันพุธที่ 29 มกราคม ได้ลงเรือเทวาสุรามที่ท่าช้างวังหลวง เวลา 8.40 น. เพื่อเดินทางไปขึ้นเรือโบนิคซึ่งออกไปจอดคอยอยู่ที่นอกสันดอนตั้งแต่เวลา 4 น. ล่วงแล้ว เรือเทวาได้

มาถึงเรือโบนิกเวลา 13 น. เสส..." (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน จดหมายเหตุรายวันการเดินทางในอินโดจีนฝรั่งเศส, 2486: 1) ลำดับต่อไป ผู้เขียนจะระบุชื่อสถานที่ที่ไปถึงหรือเดินทางผ่านซึ่งแสดง "การเคลื่อนไหว" จากสถานที่หนึ่งไปสู่อีกสถานที่หนึ่ง ผู้อ่านจึงเห็นพัฒนาการของการเดินทางเป็นลำดับอย่างชัดเจน เช่น เรื่องจดหมายระยะทางไปพิษณุโลก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงบันทึกว่า "เวลาบ่าย 3 โมง 35 นาที ถึงเมืองสิงห์ แวะขึ้นเยี่ยมผู้ว่าราชการ แลดูเมือง เวลาบ่าย 4 โมง 10 นาที ออกจากเมืองสิงห์ แต่มาหยุดซื้อพืนเดิมเสียเหนือเมืองอีกหน่อย จนบ่าย 4 โมง 25 นาที เวลาย่ำค่ำถึงบ้านสมรคเรือไฟติด ต้องแจวไป ถึงวัดกดังงาหยุดผูกเรือไฟ ลากมาถึงวัดบ้านไร่ เวลาทุ่ม 15 นาที จอดนอน" (2506: 7)

5. เล่าเรื่องที่กระทำหรือประสพระหว่างการเดินทาง

สิ่งที่ผู้เขียนกระทำหรือประสพระหว่างการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยานพาหนะ สภาพเส้นทาง ที่พักอาศัย อาหารการกิน สถานที่แปลกใหม่ กิจกรรมน่าสนใจ ผู้คนที่ได้รู้จัก ทิวทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามภูมิศาสตร์ท้องถิ่นและฤดูกาล หรือแม้กระทั่งอุปสรรคที่ต้องเผชิญระหว่างการเดินทาง เป็น "วัตถุดิบ" ให้ผู้เขียนเลือกใช้ได้อย่างหลากหลาย เมื่อประกอบกับความพยายามในการบันทึกเรื่องราวต่างๆ ไว้โดยทันทีหรือเรียบเรียงบันทึกในช่วงที่ความทรงจำยังคงชัดเจนอยู่ ทำให้สามารถรักษาความ "สดใหม่" ของ "วัตถุดิบ" ไว้ได้ กล่าวคือ ผู้เขียนลำดับความและเก็บรายละเอียดของเหตุการณ์ไว้ได้อย่างครบถ้วน เรื่องราวที่ผู้เขียนกระทำหรือประสพจึงได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่สับสนหรือขัดแย้งกันเอง มีรายละเอียดที่ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงรูป รส กลิ่น เสียง ผัสสะ และสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างแจ่มชัด เช่น ในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกวีรกรรมของ "หลวงอุดม" หรือ พระพิชิตชลธาร ด้วยทรงเห็นว่าเป็นเรื่องสนุกสนาน ความว่า

...มาถึงท่าสำเภาแม่น้ำแควนักหรือเขาเรียกกันว่าเกาะน้ำเขียว ที่ตรงนั้นเรือเราถ่อไม่ขึ้น กลับลอยถอยหลังลงไปต้องเอะอะกันมาก แต่อยู่ข้างจะสนุกอยู่วันนี้ เดิมคนแจวเรือแจวมาพอถึงที่ที่เรือถอยหลังลงไป หลวงอุดมเอะอะให้จับถ่อ สั่งให้ถอดแจว ตัวเองก็เข้าถอดแจว ด้วย ครั้นถึงที่ถ่อก็เอะอะทำท่าว่าผีพายถ่อไม่เป็นถ่อไม่ถูก ตัวก็จับถ่อเข้าถ่อเอง ต่ายไปบนกราบเรือ พอถึงหน้าแก่ง ดินพลาดลงจากกราบเรือ ไครมครามลงมาครั้งหนึ่ง นิ่งเงียบไปสักครู่หนึ่ง แต่เสียงยังร้องแรงผีพายชมอยู่ เห็นดูผีพายว่าถ่อไม่แข็งแรงถ่อไม่จริง ร้องแรงให้ปั่นขึ้นไปบนกราบ ตัวก็จับถ่อขึ้นถ่อใหม่ ทำท่าอย่างผีพาย ร้องให้ออย่างนี้ๆ ประเดี๋ยวเสียงดังโพล่งใหญ่ เขาบอกว่าหลวงอุดมตกน้ำ สักครู่เห็นขึ้นมาเปียกทั้งตัว ตั้งแต่ตื่นตลอดหมวกแต่ไม่หลุดจากหัว คราวนี้ไม่จับถ่อเลย...

(2504ข: 91)

ในเรื่องจดหมายเหตุระยะทางไปพิษณุโลก พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงบันทึกเหตุการณ์เมื่อครั้งคณะเดินทางเผชิญกับฝูงเหลือบขณะเสด็จประพาสเมืองอุตรดิตถ์ ดังความว่า

วันที่ 10 เวลาบ่าย 50 นาที ขึ้นม้าออกจากที่พักเพื่อจะไปเมืองดัง เดินทางเมืองทุ่งยั้ง ถึงวัดมหาธาตุ แยกทางลงข้างซ้ายมือเข้ารกไป ม้าปั่นขึ้นบนกองแลง พระอุตรดิฐว่ากำแพงเมืองทุ่งยั้ง จริงเท็จอยู่กับพระอุตรดิฐ แต่กองแลงเปนป่าดง คราที่นั้นเจ้าเหลือบก็ออกมาจากดง กัดเอาเจ้าม้า บางทีคนด้วย แต่ม้ามากกว่า หลวงชำนาญเขาให้เส้หามม้าไช้อันหนึ่ง ด้วยรู้ว่าเหลือบชุม จึงเอาเส้บัดให้ม้าไป แต่ไม่หวาดไหว มาหนักเข้า แต่แรกที่แห่งจึงขับม้าวิ่งไป ถึงที่น้ำขังแลที่โคลนให้ม้าเดินไป ด้วยกลัวล้มหกละเม่น ครั้นเหลือบมาหนักเข้าเอามันมาไว้ให้เดินไม่ได้ มันวิ่งเสียเต็มฝีตีนทุกตัว ตัวม้าตัวคนเต็ม

ไปด้วยเลือบ คนที่ไม่ได้มีเครื่องกันแข่งถูกเลือบกัดหน้าแข่งปั่น ส่วนตัวข้าพเจ้าใส่บูตยาวนี้กว่าจะกันได้แต่หาไม่ มันคลานลงไปทาง ปากบูตกัดเอาแข้งแล่นองเข้าได้เหมือนกัน กลับบร่อยหนักขึ้นอีก ทำอะไรมันไม่ได้ ต้องเอาด้าแสกทุ้งนอกบูตให้มันปีตายน...

(2506: 54)

6. แสดงความคิดเห็นแทรกในงาน

ผู้เขียนไม่เพียงถ่ายทอดเรื่องราวที่กระทำหรือประสพระหว่างการเดินทางเท่านั้น แต่ยังแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์เหล่านั้นด้วย การแสดงความคิดเห็นจึงสะท้อนความรับรู้ความสนใจส่วนบุคคล รวมถึงอรรถาธิบายของผู้เขียน ที่สำคัญคือแสดงให้เห็น “การปฏิสัมพันธ์” กับเนื้อหาในงานของตน มิใช่เพียงบันทึกสิ่งที่ตาเห็นเท่านั้น การแสดงความคิดเห็นจึงทำให้การอ่าน “เยอแนล” เกิดอรรถรสมากยิ่งขึ้น

การแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่ได้กระทำหรือประสพระหว่างการเดินทางอาจปรากฏในลักษณะการให้ข้อเสนอแนะ การวิพากษ์วิจารณ์ หรือ การสนับสนุน ซึ่งอาจนำเสนอด้วยน้ำเสียงจริงจังและมีการขยายความขนาดยาวหรืออาจเป็นเพียงการปรารภขึ้นสั้นๆ ถึงกระนั้นก็เป็นไปโดยมีจุดประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งชัดเจนดังต่อไปนี้

6.1 การให้ข้อเสนอแนะ เช่น เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์เสด็จตรวจกิจการโทรเลขและโทรศัพท์ในแหลมมลายู ทรงบันทึกพระวินิจฉัยและข้อเสนอแนะส่วนพระองค์เกี่ยวกับการทำถนนและขยายปากคลองสุทุม เมืองนครศรีธรรมราช ไว้ในพระนิพนธ์เรื่องจดหมายระยะทางไปแหลมมลายู ร.ศ.121 ความว่า

...พระยาสุขุมว่าแต่ก่อนบ้านที่ปากคลองข้างเหนือไม่มีฝิ่งมามีขึ้น จึงเห็นว่ต่อไปบ้านมั่นคงไหลเข้าไปในคลอง เพราะที่ข้างในมันก็มีขึ้นบ้างแล้ว อาไศรยที่มีนาและน้ำจืดด้วย มีทางเดินด้วย คนคงจะเข้าไปตั้ง แต่จะมีขัดข้องที่คลองแคบจอดเรือไม่ได้ ควรจะคิดขยายปากคลองให้กว้างสักสิบเส้น แลควรทำถนนต่อแต่ถนนริมคลอง

เรียงตามลำดับนำไปหลังบ้านด้วย จะได้ออกความเห็นแนะนำเทศา
ในวันกำหนดปรึกษาราชการ

(2539, 74)

6.2 การวิพากษ์วิจารณ์ เช่น เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จประพาสกรุงกัมพูชาเป็นการส่วนพระองค์เมื่อ พ.ศ. 2467 ได้ทอดพระเนตรพระที่นั่งในพระราชวังกรุงกัมพูชา ทรงมีพระวิจารณ์เกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างของนายช่างฝรั่งเศสไว้ในพระนิพนธ์นิราศนครวัด ดังความว่า

...อันการช่างของกรุงกัมพูชาว่าที่แท้มีอย่างเก่าแลอย่างใหม่
อย่างเก่านั้นคือแบบปราสาทหิน ถ้านายช่างถ่ายแบบอย่างและ
ลวดลายกระบวนช่างเช่นที่นครมนครวัดมาคิดทำให้เป็นแบบช่าง
กระบวนเก่าเสียก็จะงาม แบบช่างอย่างใหม่ของกัมพูชานั้น ที่จริง
เลียนแบบอย่างของไทยมาแต่กรุงเทพฯ เมื่อครั้งสมเด็จพระนโรดม
ตั้งกล่าวมาแล้ว ถ้าจะทำอย่างใหม่ นายช่างควรไปดูแบบอย่าง
ที่กรุงเทพฯ เสียก่อน แล้วจึงมาคิดทำ เช่นนั้นก็งาม นี่ไปหลงสำคัญ
เสียว่าของที่เขมรเลียนไทยมาทำนั้นเป็นแบบอย่างของเขมรเอง ไป
ทำเลียนของเลียนก็เลยเลอะ จะดูยอดปราสาทหรือข้อฟ้าใบระกาเป็น
เครื่องรำคาญตาทั้งนั้น ถึงพวกฝรั่งที่ได้ไปรู้เห็นแบบอย่างการช่างที่
ในกรุงเทพฯ ก็เห็นเช่นเดียวกันดังกล่าวนั้น

(2514: 41-42)

6.3 การสันนิษฐาน เช่น เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสปราสาทเมืองสิงห์ ทรงให้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้สร้างปราสาท ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค ความว่า

...ที่ปรากฏและกำแพงแก้วเรือนจันทร์ทั้งปวงนี้ก่อด้วยแลงแผ่นใหญ่ๆ แต่พิเคราะห์ดูมิใช่ศิลาแลงอย่างเช่นเคยใช้ในที่อื่น ต่อยออกก็เป็นกรวดเม็ดกลมๆ ต่ำๆ คล้ายๆ กับกรวดที่ทุ่งนาคราช จะประสมปูนหรือสิ่งใดติดเป็นแผ่นอิฐสีแดงคร่ำๆ เหมือนศิลาแลง ดูเป็นอาติพิเชียส² มิใช่ศิลาแลงจริง ถ้าจะประมาณการดูก็เห็นว่าจะเป็นของสร้างมาช้านานแล้ว จะเรื่องเดียวกันกับสร้างนครวัดหรือที่หลังมา เมื่อยังเล่นฝีมือช่างชนิดนี้อยู่ตามแถบนี้ คงจะเป็นเมืองใหญ่ในแผ่นดินสยามครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง แต่จะไม่สู้ใหญ่โตบริบูรณ์มากนัก แต่อยากจะได้ไว้เกียรติยศให้เลื่องลือต่อผู้ข้างฝ่ายตะวันออกเขาบ้าง ครั้นจะสร้างปราสาทขึ้นด้วยศิลาเช่นเขาทำกันทางโน้น อานุภาพผู้คนก็จะไม่บริบูรณ์ ทำไปไม่ได้ จึงได้คิดแบ่งเบาทำศิลาปลอมใช้ดังนี้...

(2504ข: 100)

7. ถ่ายทอดเนื้อหาด้วยภาษาเล่าเรื่อง

แม้ว่า “เยอแนล” จะเป็นงานเขียนร้อยแก้วที่เรียบเรียงขึ้นเพื่ออ่าน แต่ภาษาที่ใช้ถ่ายทอดเนื้อหาที่เป็นไปในลักษณะภาษาเล่าเรื่อง คือ “เขียนแบบเล่าให้ฟัง” มุ่งให้ผู้อ่านเห็นภาพและเกิดความรู้สึกคล้อยตามเสมือนร่วมอยู่ในการเดินทาง ผู้เขียนเลือกใช้คำศัพท์เข้าใจง่าย ใช้โครงสร้างประโยคไม่ซับซ้อน และมีภาษาพูดหรือภาษาระดับสนทนาปรากฏอยู่ในตัวบทเสมอ ไม่ว่าจะเป็นคำอุทาน คำอนุภาคหรือคำเสริม คำสแลง คำเลียนเสียง คำเสริมสร้อย สำนวน เป็นต้น การใช้ภาษาเล่าเรื่องในลักษณะดังกล่าวมีความยืดหยุ่น มิได้ยึดรูปแบบการเขียนที่เคร่งครัด ทำให้ผู้เขียนนำเสนอเนื้อหาได้อย่างราบรื่น อีกทั้งยังสื่อสารนำเสนอเสียงและอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างชัดเจน เช่น

² Artificial = เทียม, ซึ่งประดิษฐ์ขึ้น

...ออกจากหมู่บ้านก็เข้าทำยวัดราชวรบุรี³ พอถึงหลังโบสถ์โบสถ์ก็ดูดีจัง ต้องลงจากม้าเข้าทางหลังโบสถ์บานประตูสลักลายดอก 4 กลีบ ฝีมือดี แต่ลายเป็นตามธรรมเนียม ผันในโบสถ์เขียนรามเกียรติ์ แต่ไม่สู้เก่านัก แลไม่สู้เป็นนัก มีพระประธานใหญ่แต่ไม่เก่ง...ออกจากโบสถ์ พระยาเทพาชนไปดูการเปรียญ แต่ไปไม่รอด เพราะอ้ายธรรมาสน์เก่าที่ศาลาข้างโบสถ์ มันเหนียวเอาไปดูมัน ธรรมาสน์นั้นเก่ามาทีเดียว...

(2506: 26)

ตัวอย่างข้างต้นมาจาก “เยอแนล” พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศนานุวัดติวงศ์ เรื่องจดหมายระยะทางไปพิษณุโลก เห็นได้ว่า ทรงใช้ภาษาเล่าเรื่องที่กระชับแต่กินความมาก เช่น เขียนรามเกียรติ์ หมายความว่า เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ใหญ่แต่ไม่เก่ง หมายความว่า สร้างพระได้องค์ใหญ่ แต่ฝีมือไม่ดี ทรงใช้ถ้อยคำว่า ดูจัง เพื่อแสดงว่าโบสถ์ที่ได้ทอดพระเนตร ดึงดูดความสนใจพระทัยอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ยังทรงใช้ภาษาปากว่า ไปไม่รอด และ มันเหนียวเอาไปดูมัน เพื่อแสดงความน่าสนใจของธรรมาสน์เก่าในศาลาข้างโบสถ์

...แต่ข้าวปลาและอาหารอื่นๆ นั้น อย่างนึกหวังว่าจะไปหาในแก่งได้ เพราะที่ว่างจากเขาไม่มี ไม่มีใครไปสร้างเคหสถานบ้านเรือน ส่วนปลานั้นหากินได้บ้างเล็กๆ น้อยๆ มีวิธีจับปลาของพวกล่องเรือในแก่งชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายและแก้รำคาญได้อยู่บ้าง คือ เอายาฉุนมาปั้นเป็นก้อนย้อมๆ เอาข้าวสุกพอกข้างนอกแล้วโยนลงในน้ำ ไม่ต้องรอเรือๆ ก็คงลอยไป ปลาตัวใดเจอจะเข้าก็สูบเหยื่อ แล้วเกิดเม้าลอยไปตามกระแสน้ำทันเรือเอง พอมองเห็นปลาเม้า คนก็โดดลงน้ำวิ่งไล่จับเป็นอันสำเร็จพิธี

(2465: 75)

³ ปัจจุบันเรียกวัดราชวรบุรี อยู่ริมถนนมิตรภาพ (เชิงอรรถตามตัวบท)

ตัวอย่างข้างต้นมาจาก “เยอแนล” ของพระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ เรื่องระยะทางไปมณฑลภาคพายัพ พระพุทธศักราช 2465 เห็นได้ว่าผู้เขียนใช้ภาษาเล่าเรื่องถ่ายทอดการเบี่ยงเบนในแง่ได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนและเห็นภาพชัดเจน ภาษาปากที่ปรากฏในตัวบทไม่ว่าจะเป็น อย่างนี้หรือ

แก้รำคาญได้อยู่บ้าง เปนอันเสร็จพิธี ช่วยสร้างอรรถรสในคำบรรยายของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี

7. งานประเภทอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับ “เยอแนล”

งานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับ “เยอแนล” มากที่สุดคือ จดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า เป็นบันทึกการเดินทางที่เกิดขึ้นก่อนการปรากฏใช้คำว่า “เยอแนล” เรียงลำดับตามยุคสมัยได้ดังนี้

1. จดหมายเหตุระยะทางสมัยอยุธยา จดหมายเหตุระยะทางสมัยอยุธยาฉบับเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบอยู่ในปัจจุบันคือ บันทึกการเดินทางไปฝรั่งเศสของโกษาปาน (ออกพระวิสุทสุนทร) เป็นบันทึกการเดินทางของคณะทูตชุดที่ 3 ที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงส่งไปเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2228 บันทึกของโกษาปานที่เหลืออยู่ไม่สมบูรณ์ มีเนื้อหาเฉพาะช่วงที่ผู้เขียนพำนักอยู่ในเมืองเบรสต์ก่อนอัญเชิญพระราชสาส์นเข้าไปยังกรุงปารีส ระยะเวลาในบันทึกส่วนที่เหลืออยู่คือ 15 วัน โกษาปานบันทึกโดยระบุวันที่ต่อเนื่องทุกวัน จดหมายเหตุระยะทางสมัยอยุธยาอีกฉบับหนึ่งคือจดหมายเหตุระยะทางพระอุบาลีปลัดกาวิป เป็นบันทึกการเดินทางของคณะสงฆ์ไทยและทูตานุทูตที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงส่งไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่ศรีลังกาเมื่อ พ.ศ. 2295 สันนิษฐานว่าผู้บันทึกจดหมายเหตุคือ พระธรรมโมลี ราชทูต ผู้เขียนมิได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน เลือkBันทึกเฉพาะวันที่มีเหตุการณ์สำคัญเท่านั้น

2. จดหมายเหตุระยะทางสมัยธนบุรีเป็นจดหมายรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรีคราวปราบเมืองพุทไธมาศและเขมร เมื่อพ.ศ. 2314 “ได้ฉบับมาแต่หอหลวง เป็นสมุดไทยดำดินสอขาวลายมือเก่า” (2512: คำนำ) ได้รับการรวบรวมไว้ในประชุม

พงศาวดารภาคที่ 66 จดหมายเหตุฉบับนี้เป็นบันทึกเหตุการณ์เมื่อครั้งกองทัพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียกไปตีกัมพูชา เนื้อความในจดหมายเหตุไม่สมบูรณ์ ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้บันทึก และมีได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน รายงานเฉพาะวันที่มีเหตุการณ์สำคัญในกองทัพ

3. จดหมายเหตุระยะทางสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ที่รู้จักกันดีคือ จดหมายเหตุราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษ (สมัยรัชกาลที่ 4) เขียนขึ้นเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งคณะราชทูตอัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไปสู่ราชสำนักพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งอังกฤษใน พ.ศ. 2400 ผู้บันทึกจดหมายเหตุคือ หม่อมราโชทัย หรือ หม่อมราชวงศ์กระต่าย อิศรางกูร เป็นล่ามหลวง มีได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน เลือกรับบันทึกเฉพาะวันที่มีเหตุการณ์สำคัญ จดหมายเหตุระยะทางอีกฉบับที่เกิดขึ้นในรัชกาลเดียวกันคือ จดหมายเหตุราชทูตไทยไปฝรั่งเศส (สมัยรัชกาลที่ 4) เขียนขึ้นเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งคณะทูตอัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าแผ่นดินที่ 3 จักรพรรดิแห่งฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2404 การเดินทางครั้งนี้พระณรงควิชาติ (จอห์น บุนนาค) ตำแหน่งตรีทูต เป็นผู้บันทึก จดหมายเหตุนี้ต้นฉบับไม่สมบูรณ์และมีได้จดบันทึกต่อเนื่องกันทุกวัน

8. ความเหมือนคล้ายและความแตกต่างระหว่าง “เยอแนล” กับ จดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า

เมื่อพิจารณาลักษณะเด่นของ “เยอแนล” ทั้ง 7 ประการเปรียบเทียบกับ จดหมายเหตุระยะทางแบบเก่าแต่ละสมัย พบว่า “เยอแนล” มีทั้งลักษณะเหมือนคล้าย และลักษณะแตกต่างกับงานเหล่านั้น ดังนี้

1. ความเหมือนคล้ายกับจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า

จากลักษณะเด่นของ “เยอแนล” ทั้ง 7 ประการ พบว่าลักษณะข้อ 3-7 เป็นลักษณะที่เหมือนคล้ายกับจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า กล่าวคืองานทั้ง 2 ประเภทต่างมีลักษณะเป็นบันทึกการเดินทางระบุวันที่และเวลา การระบุวันที่มีทั้งแบบราย

วันและเฉพาะบางวัน มีการระบุเส้นทางการเดินทางจริงและเล่าเรื่องที่กระทำหรือ ประสพระหว่างการเดินทาง มีการแสดงความคิดเห็นแทรกในงานและถ่ายทอดเรื่องราวด้วยภาษาเล่าเรื่องเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามลักษณะเหมือนคล้ายเหล่านี้ย่อมมีความแตกต่างในรายละเอียด ยกตัวอย่างในกรณีของการแสดงความคิดเห็นแทรกในงาน พบว่า “เยอแนล” จะมีเนื้อหาดังกล่าวนั้นสัดส่วนที่มากกว่าจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า เพราะผู้เขียนมักขยายความเพื่อให้การแสดงความคิดเห็นน่าเชื่อถือ และโน้มน้าวใจผู้อ่านให้คล้อยตามได้ ขณะที่การแสดงความคิดเห็นในจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่าจะปรากฏข้อความเพียงสั้นๆ

2. ความแตกต่างกับจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า

จากลักษณะเด่นของ “เยอแนล” ทั้ง 7 ประการ พบว่าลักษณะข้อ 1-2 คือ เป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคลและมุ่งถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้อ่านโดยไม่เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่มผู้อ่าน เป็นลักษณะที่ทำให้ “เยอแนล” แตกต่างกับจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่าอย่างชัดเจน เนื่องจากเมื่อพิจารณาสภาพตัวบทของจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่า เห็นได้ว่าตัวบทเหล่านั้นมีสถานะเป็น “รายงานราชการ” หรือ “เอกสารราชการ” ที่เขียนขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในราชการ ไม่ใช่บันทึกการเดินทางส่วนบุคคล สภาพภาพของตัวบททำให้ “ผู้มีสิทธิอ่าน” จำกัดอยู่เฉพาะบุคคลหรือเฉพาะกลุ่ม เช่นในกรณีของจดหมายเหตุระยะทางพระอุบลีปลั่งกาทวีป ธรรมไมตรีผู้บันทึกใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ดังความว่า “...ณ วันเสาร์เดือนยี่แรมค่ำหนึ่งปีวอกจัตวาศก ข้าพระพุทธเจ้าเร่งจัดกรมการให้ส่งนำส่งพิน มรดิงนายกำนันให้ลำเลียงฝางดีบุกอยู่ 5 วันจึงสำเร็จ...” (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2510: 63-64) แสดงให้เห็นว่าจดหมายเหตุนี้ต้องทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ สันนิษฐานว่าบันทึกการเดินทางไปฝรั่งเศสของโกษาปาน (ออกพระวิสุทสุนทร) ก็น่าจะเขียนขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนารายณ์เช่นกัน ส่วนจดหมายเหตุราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษและจดหมายเหตุราชทูตไทยไปฝรั่งเศส ปรากฏข้อความตั้งแต่เริ่มบันทึกว่าเขียนขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามที่ได้รับพระบรมราชโองการ ดังความว่า “ข้าพระพุทธเจ้า หม่อมราโชทัย กระต่าย ได้รับพระราชทานจดหมาย⁴

⁴ หมายความว่า ได้รับ (หน้าที่) ให้ “จด” หรือ “หมาย” เรื่องการเดินทาง

รายละเอียดตามระยะทางที่พวกราชทูตกราบถวายบังคมลาออกจากกรุงเทพมหานครไปจำเริญทางพระราชไมตรีพระเจ้ากรุงลอนดอน ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย...” (หม่อมราโชทัย, 2553: 181) และ “ข้าพระพุทธเจ้า พระณรงค์วิชีวิต ได้รับพระราชทานจดหมายระยะทาง ตั้งแต่ทูตานุทูตกราบถวายบังคมลาออกจากกรุงเทพพระมหานครไปเจริญทางพระราชไมตรีพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย...” (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 17, 2507: 241) ส่วนจดหมายรายวันทัพบในสมัยธนบุรี ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้บันทึก สันนิษฐานว่าเป็นอาลักษณ์ที่จดรายงานความเป็นไปต่างๆ เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานของทางราชการและผู้อ่านที่จะสามารถเข้าถึงเอกสารนี้ได้ก็น่าจะเป็นพระมหากษัตริย์และข้าราชการผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่าจดหมายเหตุระยะทางแบบเก่าล้วนเป็นรายงานราชการที่จำกัดกลุ่มผู้อ่าน มิใช่บันทึกส่วนบุคคลที่มุ่งถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้อ่านโดยไม่เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่ม จึงเป็นงานเขียนต่างประเภทกับ “เยอแนล”

9. สรุปผลการศึกษา

“เยอแนล” เป็นคำทับศัพท์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถอดเสียงมาจากคำว่า journal ทรงใช้คำดังกล่าวเรียกพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางส่วนพระองค์ เหตุที่ทรงใช้คำว่า “เยอแนล” เรียกด้วยทออย่างจงใจหลายครั้งแทนที่จะเรียกโดยใช้คำไทยหรือคำภาษาอื่นที่สัมพันธ์กับภาษาไทยอย่างเขมรหรือบาลี - สันสกฤต สันนิษฐานว่าเป็นเพราะสังคมสยามไม่เคยมีงานเขียนประเภทนี้มาก่อน อีกทั้งในเวลานั้นยังไม่มีคำศัพท์ที่ให้ความหมายใกล้เคียงหรือสามารถใช้แทนที่คำว่า “เยอแนล” ได้อย่างแนบสนิท ดังนั้นการใช้คำว่า “เยอแนล” จึงแสดงความตระหนักของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงสร้างสรรคงานที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก

บทความนี้แสดงให้เห็นว่าพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “เยอแนล” หมายถึง ร้อยแก้วบันทึกการเดินทางส่วนบุคคลซึ่งระบุวันที่และเวลา เป็นบันทึกที่เขียนขึ้นเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้อ่านโดยไม่เจาะจง

บุคคลหรือจำกัดกลุ่ม เมื่อใช้นิยามดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการจัดประเภทตัวบท ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมงานพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ของพระองค์ รวมถึงพระนิพนธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ งานเขียนของข้าราชการและราษฎรที่สืบทอดสร้างสรรคขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5-รัชกาลที่ 6 เข้าเป็นกลุ่มเดียวกับ “เยอแนล” ได้ถึง 16 เรื่อง

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า “เยอแนล” ในขอบเขตการวิจัยมีลักษณะเด่นทั้งหมด 7 ประการ อันเป็นลักษณะที่ปรากฏในทุกตัวบท ทั้งนี้ลักษณะข้อที่ 3 - 7 มีความเหมือนคล้ายกับจดหมายเหตุนะทางแบบเก่าซึ่งเป็นตัวบทที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ “เยอแนล” มากที่สุด ในประเด็นที่ว่าต่างก็เป็นบันทึกการเดินทางระบุวันที่และเวลามีการระบุเส้นทางเดินทางจริง เล่าเรื่องที่กระทำหรือประสบระหว่างการเดินทาง มีการแสดงความคิดเห็นแทรกในงาน และถ่ายทอดเนื้อหาด้วยภาษาเล่าเรื่อง อย่างไรก็ตาม “เยอแนล” ก็มีความแตกต่างที่ทำให้สามารถจำแนกออกจากงานประเภทดังกล่าวได้อย่างชัดเจน นั่นคือลักษณะในข้อ 1 - 2 ที่ว่าเป็นบันทึกส่วนบุคคลและมุ่งถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้อ่านโดยไม่เจาะจงบุคคลหรือจำกัดกลุ่มผู้อ่าน ลักษณะดังกล่าวไม่ปรากฏในจดหมายเหตุนะทางแบบเก่า เนื่องจากตัวบทมีสถานะเป็นรายงานหรือเอกสารราชการ ซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “ผู้อ่าน” คือพระมหากษัตริย์หรือข้าราชการผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง จึงเป็นงานต่างประเภทกับ “เยอแนล”

เมื่อ “เยอแนล” เป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคลที่มุ่งถ่ายทอดประสบการณ์แก่ผู้อ่านโดยไม่ได้เจาะจงว่าเป็นใครหรือเป็นคนกลุ่มใด ทำให้ผู้เขียนเลือกใช้ลีลาภาษา นำเสนอเนื้อหา และรักษา “ตัวตน” ในงานเขียนไว้อย่างเต็มที่ เมื่อประกอบกับการถ่ายทอดเนื้อหาด้วยภาษาเล่าเรื่องที่เน้นการสื่อสารให้ผู้อ่านเข้าใจ เห็นภาพ และรู้สึกเสมือนร่วมเดินทางไปกับผู้เขียน ทำให้ “เยอแนล” เป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคลที่มีอรรถรส สามารถสร้างความสำเร็จอารมณ์ให้แก่ผู้อ่านได้เทียบเท่าวรรณคดี

“เยอแนล” เป็นงานเขียนที่มีลักษณะเฉพาะและสามารถแยกออกจากงานประเภทอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ อย่างชัดเจน จึงควรได้รับการศึกษาในฐานะวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่ง ทั้งนี้การศึกษา “เยอแนล” ในฐานะประเภทวรรณกรรม (Genre) ย่อมส่งผลให้ความเข้าใจที่เคยมีต่อตัวบทประเภทนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

กล่าวคือ “เยอแนล” มีลักษณะบางประการที่เหมือนคล้ายกับงานบางประเภท จึงอาจทำให้เกิดความเข้าใจว่า “เยอแนล” รวมอยู่ในกลุ่มของงานประเภทนั้น แต่เมื่อสามารถแยก “เยอแนล” ออกมาเป็นงานอีกประเภทหนึ่งเพื่อศึกษาลักษณะเด่นและคุณค่าในแง่มุมต่าง ๆ ก็จะทำให้ความเข้าใจที่มีต่องานประเภท “เยอแนล” รวมถึงความเข้าใจต่องานประเภทอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

กำแพงเพชรอัครโยธิน, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2486). จดหมายเหตุรายวัน การเดินทางในอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ.2461-2462. พระนคร: พระจันทร์. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเล็ก อินทะรังสี (พระภิกษุประจักษ์) และในงานชาปนะกิจศพ นายเฉลิม อินทะรังสี นະวัดไตรมิตรวิทยาราม วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2486).

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2504ก). พระราชนิพนธ์จดหมายเหตุรายวัน เมื่อเสด็จประพาสชวาครั้งหลัง. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2484). พระราชนิพนธ์เสด็จประพาส จันทบุรีและอักษรานุกรมภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี. พระนคร: การพิมพ์ไทย. (พระยามโหสถศรีพิพัฒน์พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่เลื่อน แกล้ง แก้วกล้า ณ เมรุสุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2484).

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2504ข). พระราชนิพนธ์เสด็จประพาส ไทรโยค. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2470). ระยะทางเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เมื่อปีชวด พ.ศ. 2421. พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร. (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดำรัสสั่งให้พิมพ์พระราชทาน ในางทรงบำเพ็ญพระราชกุศลศตมาศ พระศพสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2470).

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2475). *ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินไปประพาสทางบกทางเรือรอบแหลมมลายู* รัตนโกสินทรศก 109. พระนคร: ไสภณพิพรรฒชนากร. (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล ทรงพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส ปีกอก พ.ศ. 2475).
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2514). *นิราศนครวัด*. พระนคร: แพร่พิทยา.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2469). *เรื่องไปลังกาทวีป*. พระนคร: ไสภณพิพรรฒชนากร. (พิมพ์ในงานศพ หม่อมเจ้าทรงวุฒิภาพ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ครบปัญญาสมวาร เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2469).
- นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2506). *จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก*. พระนคร: พระจันทร์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการฉลองวันประสูติ ครบ 100 ปี วันที่ 28 เมษายน 2506).
- นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2539). *จดหมายระยะทางไปแหลมมลายู ร.ศ. 121*. [ม.ป.ท.]. (พิมพ์เพื่อทูลนริศ 28 เมษายน 2539).
- นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2550). *เที่ยวเมืองพม่า ในเรื่องเที่ยวที่ต่างๆ ภาค 1-5*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นายคราม. (2478). *คนไทยในราชสำนักพระนางวิคตอเรีย*. พระนคร: คณะเหม.
- ประชุมพงศาวดาร เล่ม 17* (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 28-30). (2507). กรุงเทพฯ: ศุภสภา.
- ประชุมพงศาวดาร เล่ม 40* (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 65-66). (2512). พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี จดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.

สรตี ใจสะอาด. (2542ก). จดหมายเหตุรายวัน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: ต้นเค้าการเขียนสารคดียุคแรกของไทย. ปรินญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2510). *ประชุมจดหมายเหตุอยุธยา ภาค 1*. (ม.ป.ท.).

สุดใจ จันทรเวทิน. (ม.ป.ป.). *การเยี่ยมเมืองฮานอย (ตังเกี๋ย) โดยเครื่องบิน*. พระนคร: อัสสัมชัญ. (พิมพ์จำหน่ายเพื่อส่งเงินให้เป็นประโยชน์ในการบิน อุตศกแก่ทหารอาสาที่ได้เสียชีวิตในงานพระราชสงคราม).

สุนทรเทพกิจจารักษ์, พระยา (ทอง จันทรางศุ). (2466). *ระยะทางไปมณฑลภาคพายัพ พระพุทธศักราช 2465*. พระนคร: โสภณพิพรพจนการ.

หม่อมราโชทัย. (2553). *นิราศลอนดอน จดหมายเหตุเรื่องราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษในรัชกาลที่ 4*. กรุงเทพฯ: ศยาม.

อาทิมา พงศ์ไพบูลย์. (2547). *คุณค่าของพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวันการเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ปรินญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารดา กีระนันท์. (2542ข). การบันทึกภาพเขียนด้วยถ้อยคำภาษา ในงานพระราชนิพนธ์ระยะทางเสด็จประพาสไทรโยค. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย* 16 (ธันวาคม 2542): 94-108.

Received: September 18, 2019

Revised: May 15, 2020

Accepted: December 14, 2020